

András vélekedését jelen esetben aktuálisnak tartjuk, mely szerint ha létrákon kellett a falakra hágniuk az ostromlóknek, akkor nem valószínű, hogy teljesen szétlőtték volna a falakat a török ágyúk. A falsérülések mindenesetre valóban komolyak lehettek, erre utal Hunyadi János – bizonyosan némileg túlzó – levele is. Cseh Valentin részletesen, forrásszövegek segítségével mutatja be a harci cselekmények menetét. Érdeemes néhány szót ejteni Konstantin Mihailovičnak, egy volt janicsárnak a visszaemlékezéseiről, mivel az itt szereplő forrás a magyar történettudomány részéről még teljesen nincs kiaknázva.

Az ostrom után történetek a IX. fejezet tárgyalja. Itt esik szó a két győző, Hunyadi János és Kapisztrán János haláláról. Hunyadi János utolsó pillanatainál is Bonfini inkább szép, mint hitelt érdemlő tudósítását helyezi előtérbe a mű. A győzelem utáni belpolitikai változásokban Cillei Ulrik nándorfehérvári megölésén és Hunyadi László kivégzésén keresztül az olvasót elvezeti egészen a Hunyadi Mátyás megválasztását megelőző napokig.

A kiadvány végén, a historiográfiai áttekintésben a szerző a felhasznált forráskiadványokat pontosan, a teljesség igényével közli, a szakirodalom vonatkozásában azonban csak az olvasók számára legfontosabbakat. Meg lehetett volna említeni Rázsó Gyula: *A lovagkor csatái* című könyvét, ami a nándorfehérvári ostromnak külön fejezetet szánt. A nagyobb magyar hadtörténeti szintézisek között is vannak kimaradt munkák, főleg azok, amelyek külön fejezetként tárgyalják az eseményt (pl. Bánlaky Breit József: *A magyar nemzet hadtörténelme*, a Liptai Ervin szerkesztette *Magyarország hadtörténete két kötetben*). A mellékletekben többek között rövid életrajzokat olvashatunk a korszak összes fontosabb személyiségéről. A kiadványban 47 ábra található, melyből tízet maga a szerző készített el.

A kötetet nyugodtan ajánlhatjuk a nagyobb olvasóközönség számára, de a történettudomány képviselőinek is, akik újabb összefoglalást kapnak az 1456-os ostromról, a magyar hadtörténet egyik legfényesebb diadaláról.

Farkas Péter

GECSÉNYI LAJOS

GAZDASÁG, TÁRSADALOM, IGAZGATÁS

Tanulmányok a kora újkor történetéből

(Győr–Moson–Sopron Megye Győri Levéltára – Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Győr, 2008. 497 o.)

Elsősorban a kora újkori magyar gazdaság-, társadalom- és igazgatástörténet iránt érdeklődők figyelmét kelthette fel tavaly megjelent tanulmánykötetével Gecsényi Lajos. A szerző pályájának legfontosabb állomásai győri levéltárigazgatói tevékenysége, az Österreichisches Staatsarchiv magyar delegátusi tiszte, valamint a Magyar Országos Levéltár főigazgatósága. Ezt a pályáivet tükrözi kötetének felépítése, amely huszonhat – 1972 és 2003 között publikált – tanulmányát adja közre megjelenésük sorrendjében. Bár négy tanulmány időköre a középkorra is visszanyúlik, a cikkeknek kivétel nélkül vannak XVI–XVII. századi vonatkozásai, így Gecsényi Lajos munkásságának talán legjelentősebb szelétéről

kaphat átfogó képet az olvasó. Bár a címválasztás nem túl szerencsés, a cím ad egyfajta tematikus és időrendi eligazítást. De az csak a könyvet fellapozva derül ki, hogy tartalmának több mint a fele Győr vagy szűkebb-tágabb környezetének történetéhez kötődik. Így érthetővé válik, miért szerepel a címlapon Győrt ábrázoló metszet és miért Győr a megjelenés helye. A tanulmánykötet értékét csak növeli, hogy egyik darabja, *A Szepesi Kamara vezető tisztviselői 1646–1672 között* társszerzővel megjelent tanulmány, amelynek közlése Guszarova Tatjana hozzájárulásával történt meg.

A Győr településtörténetéhez kötődő tanulmányok sorában található a kötet legrégebbi korszakot feldolgozó darabja: *Győr közép-*

kori helyrajzáról (Adatok és kérdőjelek). A tanulmány az 1271-es királyi privilégiumig viszszanyúlva mutatja be a város birtokjogi viszonyait és helyrajzát. A már itt is megjelenő gazdaság- és társadalomtörténeti vonatkozásokat a későbbi időszakra vonatkozóan részletesen dolgozza föl a szerző további győri tanulmányaiban. Különösen érdekes például a *Gazdasági és társadalmi változások Győrött a 16–17. század fordulóján* című írása, amelyben a XVII. század eleji, törököktől visszafoglalt város újratelepülése kapcsán annak a nemespolgár-patricíátusnak a jelentőségére hívja fel a figyelmet, amelynek tagjai gazdasági és rokoni kötődéseik kapcsán egy jól elkülönülő vezetőréteget alkottak. Ez a réteg a földesúri jogokkal bíró káptalan és a Győr végvárra alakulása miatt megjelenő és egyre nagyobb létszámú katonaság mellett a harmadik – bár nem független – vezető erőt képviselte a városban. Tagjaik is nagyrészt a XVI. század végén felemelkedett kereskedőcsaládokból kerültek ki: a Dallos, Grebechy, Kéthelyi, Torkos családok mind e réteget képviselték. A városi vezetés és önkormányzat felépítéséről, működéséről és a nemes-polgár-patricíátus szerepéről szól a *Városi önkormányzat a XVII. században Győrött* című tanulmány, amelynek szerves folytatásaként is értelmezhető a *Győr vármegye közigazgatása és tisztikara a XVII. században*. Ebben a cikkben a szerző a Győr városvezetéséből a megyei tisztikarba felemelkedettek pályáját is érinti.

A gazdaságtörténeti vonatkozású cikkek talán egyik legérdekesebb darabja a XVI. század közepén működő magyarországi származású Ladislaus von Edlasperg császári tanácsos, bécsi piacfelügyelő esetét bemutató tanulmány, *Az Edlasperg-ügy (A magyar kereskedők bécsi kapcsolatai a 16. század első felében)*. Edlaspergnek tisztjénél fogva az volt a feladata, hogy az ebben az évtizedekben a magyar kereskedőket sújtó korlátozásokat betartassa. A Gecsényi által felgöngyölt szálak azonban éppen arra engednek következtetni, hogy a felügyelő és beosztottjai, illetve a magyar kereskedők között állandó széleskörű összefonódás alakult ki, amely sokszor a megvesztegetésen alapult. A bécsi vezetés a piacfelügyelő elítélése ellenére sem tudta megakadályozni, hogy a század második felében az „ajándékozás” szokása megmaradjon, ugyanis a magyar állatfelhajtás és marhakivitel az osztrák főváros élelmiszerellátásának egyik fő forrását jelen-

tette. Ennek a kereskedelmi kapcsolatrendszernek a megismeréséhez szolgál további adalékokkal a *Bécs és a hódoltság kereskedelmi összeköttetései a 16. században (Thököly Sebestyén felemelkedésének hátteréhez)* című tanulmány is, amely egy 1575-ös bécsi kihallgatási jegyzőkönyvből kiindulva tárja föl Thököly Sebestyén pályakezdését. A vállalkozó a centrális áruelosztó szerepet betöltő Bécs és a hódoltság közötti láncszerű marhakereskedelemben vett részt. Sikerességének bizonyítéka 1572-ben szerzett nemesi és 1593-as bárói címe, amelyek a korabeli viszonyok kiváló ismeretén alapuló jó alkalmazkodóképességének és találékonyságának gyümölcsei. Gecsényi Thököly Sebestyént bemutatva a korszak egy tipikus figuráját ábrázolja.

A közigazgatástörténeti témájú tanulmányokat jól reprezentálja a szerzőnek a kötetben megjelent legújabb cikke: *A döntést előkészítő hivatalnoki elit összetételéről. A Magyar Kamara vezetői és tanácsosai a 16. században*. Gecsényi Lajos a korszak magyar közigazgatásának legfontosabb szervét bemutatva arra a következtetésre jut, hogy egy sajátos hallgatóság egyezség érvényesült: a kamara tisztviselői ugyanis a XVI. század folyamán nemcsak a központi akaratot képviselték engedelmesen, hanem a magyar rendi érdekeket is. Az egyenlő egy különleges helyzetben jött létre, és számos olyan tényező tette lehetővé fennmaradását, amelyek közül akár egynek a válsága is konfliktushoz vezethetett.

A kötetben, habár a címben kiemelve e téma nem szerepel, a korszak jellegéből adódóan számos hadtörténeti vonatkozású tanulmány is helyet kapott. A *Győr erődváros kiépítése a 16. század második felében* eredetileg a szerző által kiadott *Győr város telek- és házösszeírásai, 1564–1602* című kötet bevezetőjeként jelent meg. A cikk – amelynek egyébként első alcíme (*A forrás*) a tanulmánykötetből kimaradt – a forrásokat ismerteti (öt jegyzéket az 1564., 1567. és 1602. évekből), és összefoglalja Győr erődváros XVI. század végi, XVII. század eleji történetét. A polgári és katonai lakosság egymás mellett élésének problémája a kiindulópontja *A végvári harcok taktikája (Török lesvetés Győr alatt 1577-ben)* című cikknek is. Az esettanulmány Győr katonaságának 1577 augusztusában elszenvedett veszteségeiről szól. Az események pontos feltárásán túl Gecsényi a sikertelenség okait is számbaveszi (a tisztikar felkészületlensége, a hírszerzés és

felderítés gyengesége, a kivonulás rendezetlensége, a hadmozdulatok összehangoltságának hiánya).

Bár a kötet tartalma értékes és sokszínű, használhatóságát megnehezítik a szerkesztés bizonyos hibái, leginkább a név- és tárgymutatók hiánya. Így, bár az egy kötetben való kiadás a tanulmányok elérhetőségét nagyban megkönnyíti, az egységes keresést nem teszi lehetővé, mivel az olvasó csak a tartalomjegyzék alapján tájékozódhat. A tájékozódást előző sem könnyíti, talán a szerkesztői utószó is jobban betöltené szerepét, ha a kötet élén állna. További, a megértést olykor nehezítő hiányosság, hogy a már megjelent tanulmányok újraközlésekor nem készültek új ábrák és grafikonok, így a régi hibák is megmaradtak, például a 89. oldalon szereplő Szerescseni Szeghy-Szarka rokonságot illusztráló leszármazási táblában. Inkább esztétikailag zavaró továbbá a 450. és 451. oldalakon látható kördiagramok feliratozása. A kötet tördelése során sem sikerült mindig a megértést legjobban könnyítő megoldásokat választani. A 161–164. oldala-

kon található győri városbírói névsorban egyes, évszám nélküli neveknél a táblázatszerű behúzás hiánya félreértésekre adhat okot. Összességében véve elmondható, hogy a szerkesztő, Katona Csaba elérte célját, amely a különböző folyóiratokban és kötetekben megjelent tanulmányok homogén, egységes közlésére irányult. Az olvasónak mégis az az érzése, hogy egy kicsit gondosabb szerkesztés eredményeképpen a kötet sokkal jobban használható lenne.

Gecsényi Lajos tanulmánykötetében az említett nagyobb témákon kívül természetesen számos más témakör is felbukkan. Haszonnal forgathatják a művelődés-, egyház-, művészet-, hely-, család-, mentalitástörténet stb. iránt érdeklődő olvasók, kutatók is. A tanulmányok jól tükrözik a szerző széleskörű forrásismeretét, amelyre sokéves levéltári kutatásai és munkája során tett szert. A forrásokhoz való hűség mégsem teszi nehezkessé munkáit, amelyeknek olvasására minden érdeklődőt jó szívvel buzdítok.

Kádár Zsófia

CSATÁRY GYÖRGY

UGOCSA VÁRMEGYE II. RÁKÓCZI FERENC ÁLLAMÁBAN 1703–1711

(PoliPrint – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Ungvár–Beregszász, 2008. 280 o.)

Noha UgoCSa a történeti Magyarország egyik legkisebb megyéje volt (csak Turóc „előzte meg” néhány négyzetkilométerrel), társadalmi szerkezete, a megyei apparátus működése megegyezett a jóval nagyobb megyékével. Csátary György könyvének bemutatását tehát kezdhethük azzal, hogy UgoCSa megye a függetlenségi háború szinte valamennyi gazdasági, társadalmi és politikai, hadszervezési gondjára, eredményeire és kudarcára számtalan országos érvényű példát nyújt. A szerző elismerésre méltó szorgalommal és gondossággal gyűjtötte össze a megye történetéről eddig megjelent szórványos és töredékes adatokat, többnyire kisebb forrásközlő publikációkat, újságcikkeket. De kötetét nemcsak ezekre alapozta, hanem elsőként dolgozta fel a megye teljes levéltári anyagát is, amelyet a Kárpátal-

jai Állami Levéltár beregszászi részlege őriz, ahol korábban levéltárosként ő maga is dolgozott. Így Csátary György munkája tudománytörténeti szempontból is számottevő állomás, mert az első monográfia a megye Rákóczi-kori történetéről. Ugyanakkor másfél évszázados hagyomány folytatója is, hiszen előtte többen – Lehoczky Tivadar, Hodinka Antal, Váradis-Sternberg János – is foglalkoztak ezzel a korszakkal, monográfia megalkotásáig azonban nem jutottak el.

A Rákóczi-szabadságharcra foglalkozó hazai történeti munkák zöme elsősorban az országos vagy nemzetközi jelentőségű eseményekkel (országgyűlések, csaták, béketárgyalások, diplomáciai kapcsolatok), vagy Rákóczi személyével és tevékenységével, elméleti és irodalmi munkásságával foglalkoznak, s ez bi-